

M $\frac{301}{4826}$

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN

ThS. ĐẶNG XUÂN QUÝ

GIÁO TRÌNH

**Xã hội học
đại cương**

NHÀ XUẤT BẢN KHOA HỌC VÀ KỸ THUẬT

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN**

ThS. Đặng Xuân Quý

**GIÁO TRÌNH
XÃ HỘI HỌC ĐẠI CƯƠNG**

NHÀ XUẤT BẢN KHOA HỌC VÀ KỸ THUẬT

Hà Nội - 2010

Chịu trách nhiệm xuất bản : **TS. Phạm Văn Diễn**
Biên tập : **Thu Ngân, Minh Luận**
Trình bày bìa : **Thùy Dương**

NHÀ XUẤT BẢN KHOA HỌC VÀ KỸ THUẬT

70 - Trần Hưng Đạo, Hà Nội

In 200 bản khổ 15,5 x 22,5 cm tại Công ty TNHH in Thanh Bình
Số ĐKKHXB: 1051-2009/CXB/ 01-132/KHKT ngày 13/11/2009.
Quyết định xuất bản số 421/QĐXB-NXBKHKT ngày 30/12/2009.
In xong và nộp lưu chiểu 1/2010.

MỤC LỤC

Lời nói đầu	5
Chương I. ĐỐI TƯỢNG, CHỨC NĂNG, NHIỆM VỤ VÀ CƠ CẤU CỦA XÃ HỘI HỌC	8
I. Xã hội học là khoa học nghiên cứu về xã hội.....	8
II. Đối tượng nghiên cứu của xã hội học	10
III. Chức năng và nhiệm vụ của xã hội học	12
IV. Cơ cấu của xã hội học và mối quan hệ giữa xã hội học với các khoa học xã hội khác	14
V. Một số lý thuyết xã hội học hiện đại.....	16
Chương II. CẤU TRÚC XÃ HỘI.....	24
I. Khái niệm cấu trúc xã hội.....	24
II. Các phân hệ cấu trúc xã hội cơ bản.....	28
III. Bất bình đẳng và phân tầng xã hội.....	31
IV. Cơ động xã hội	35
Chương III. TỔ CHỨC XÃ HỘI VÀ THIẾT CHẾ XÃ HỘI.....	38
I. Nhóm xã hội	38
II. Tổ chức xã hội.....	39
III. Thiết chế xã hội.	42
Chương IV. VĂN HÓA	47
I. Khái niệm văn hoá và vai trò của văn hoá	47
II. Cơ cấu văn hoá.....	50
III. Chức năng của văn hoá.....	54
IV. Các loại hình văn hoá	57
V. Vài nét về vấn đề xây dựng nền văn hoá Việt Nam tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc	58

Chương V. XÃ HỘI HÓA.....	61
I. Khái niệm xã hội hoá.....	61
II. Các yếu tố tác động đến quá trình xã hội hoá (môi trường xã hội hoá).....	64
III. Vị trí, vị thế và vai trò xã hội.....	66
Chương VI. HÀNH ĐỘNG XÃ HỘI VÀ TƯƠNG TÁC	72
I. Hành động xã hội	72
II. Tương tác xã hội	80
III . Quan hệ xã hội.....	83
Chương VII. BIẾN ĐỔI XÃ HỘI	87
I. Khái quát về biến đổi xã hội.....	87
II. Một số quan niệm về biến đổi xã hội.....	90
III. Các nhân tố và điều kiện của biến đổi xã hội	92
Chương VIII. MỘT SỐ LĨNH VỰC CHUYÊN NGÀNH XÃ HỘI HỌC	97
I. Xã hội học giáo dục.....	97
II. Xã hội học gia đình	102
III. Xã hội học nông thôn.....	107
IV. Xã hội học đô thị	108
Chương IX. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU XÃ HỘI HỌC THỰC NGHIỆM	112
I. Xác định đề tài và mục tiêu nghiên cứu	112
II. Xây dựng giả thuyết và xác định biến.....	113
III. Xây dựng bảng hỏi trong nghiên cứu xã hội học.....	115
IV. Phương pháp chọn mẫu trong nghiên cứu xã hội học	120
V. Các phương pháp cụ thể thu thập thông tin	124
VI. Xử lý thông tin.....	130
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	112

LỜI NÓI ĐẦU

Xã hội học đại cương là môn học được đưa vào giảng dạy cho các trường đại học thuộc nhóm ngành kinh tế và khoa học xã hội - nhân văn khoảng hai chục năm trở lại đây. Tuy nhiên, do cách tiếp cận từ các góc độ chuyên ngành đào tạo khác nhau, nên giáo trình xã hội học của các trường đại học có những sự khác biệt nhất định cả về nội dung và kết cấu. Để đáp ứng nhu cầu về tài liệu giảng dạy và học tập của giáo viên và sinh viên trường Đại học Kinh tế và Quản trị kinh doanh Thái Nguyên, chúng tôi đã tổ chức biên soạn cuốn giáo trình xã hội học đại cương phục vụ bạn đọc.

Giáo trình được biên soạn trên cơ sở khung chương trình do Bộ Giáo dục và Đào tạo quy định và phù hợp với yêu cầu giảng dạy đối với sinh viên Đại học Kinh tế và Quản trị kinh doanh. Trong quá trình biên soạn, chúng tôi đã cố gắng tiếp thu có chọn lọc các giáo trình xã hội học của nhiều tác giả và tham khảo các tài liệu khác có liên quan tới môn học. Tuy nhiên, cuốn sách không thể tránh được những sai sót nhất định trong lần đầu tiên biên soạn giáo trình môn học này. Tác giả cuốn sách kính mong nhận được sự góp ý chân thành của các thầy, cô giáo và các bạn sinh viên về cả nội dung và kết cấu, giúp cuốn sách ngày càng hoàn thiện hơn ở các lần xuất bản sau.

Tác giả xin chân thành cảm ơn Hội đồng khoa học trường Đại học Kinh tế và Quản trị kinh doanh - Đại học Thái Nguyên; cảm ơn các thầy giáo: PGS.TS. Phương Kỳ Sơn, ThS. Phạm Văn Lan và Lê Văn Thực đã đọc và đóng góp các ý kiến quý báu giúp cho tác giả hoàn chỉnh cuốn giáo trình này.

TÁC GIẢ

Chương I

ĐỐI TƯỢNG, CHỨC NĂNG, NHIỆM VỤ VÀ CƠ CẤU CỦA XÃ HỘI HỌC

I. Xã hội học là khoa học nghiên cứu về xã hội

1. Khái quát chung về xã hội

Theo quan điểm của triết học, xã hội là một hình thái vận động cao nhất của thế giới vật chất. Hình thái vận động này lấy con người và sự tác động lẫn nhau giữa người với người làm nền tảng. Xã hội chính là "sản phẩm của những mối quan hệ giữa người với người" [1], như quan niệm của C.Mác.

Từ góc độ xã hội học, xã hội được hiểu là một hệ thống những mối quan hệ và hoạt động của con người có đời sống kinh tế, chính trị, văn hoá chung và cùng cư trú trên một lãnh thổ (vùng, quốc gia) ở một giai đoạn lịch sử nhất định. Có rất nhiều quan niệm khác nhau về xã hội. Đa số các nhà xã hội học quan niệm: xã hội, xét về không gian tồn tại được đồng nghĩa với một quốc gia, như: xã hội Việt Nam, xã hội Mỹ, xã hội Nga... Cũng có người sử dụng khái niệm xã hội để chỉ các tầng lớp xã hội khác nhau, như: xã hội thượng lưu, xã hội bình dân... Lại có quan niệm về xã hội xét theo sự biến đổi lịch sử, như: xã hội nguyên thủy, xã hội truyền thống, xã hội hiện đại; hoặc cũng có quan niệm về xã hội dựa vào trình độ phát triển của lực lượng sản xuất, như: xã hội nông nghiệp, xã hội công nghiệp, xã hội hậu công nghiệp...

¹ C. Mác và Ăng ghen, toàn tập, NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 1994, tập 20, trang 646

Tuy nhiên, đa số các nhà khoa học đều cho rằng: xã hội với tư cách là đối tượng nghiên cứu của xã hội học (và nhiều môn khoa học khác) là xã hội được đồng nhất với một quốc gia, một vùng lãnh thổ (xã hội theo nghĩa hẹp).

Như vậy, nói đến xã hội là phải nói đến tổng hoà những hoạt động và quan hệ xã hội. Hoạt động của con người rất đa dạng: hoạt động sản xuất và tái sản xuất ra của cải vật chất và của cải tinh thần, hoạt động tổ chức - quản lý xã hội, hoạt động giao tiếp, hoạt động sản xuất và tái sản xuất ra chính bản thân con người...

Chính trong quá trình đó mà con người xác lập quan hệ với nhau, tạo nên quan hệ xã hội rất đa dạng: quan hệ về kinh tế, quan hệ về chính trị, quan hệ về dân tộc, tôn giáo, pháp luật, đạo đức, nghề nghiệp...

Xã hội học nghiên cứu xã hội như một chỉnh thể thống nhất của các hoạt động và quan hệ xã hội.

2. Sơ lược lịch sử phát triển của xã hội học

Tư tưởng về xã hội học có từ thời cổ đại, nhưng nó chỉ trở thành môn khoa học độc lập vào giai đoạn thế kỷ XVIII – XIX, khi mà các môn khoa học chuyên ngành đang dần dần tách ra khỏi triết học và trở thành những môn khoa học chuyên ngành.

Người đầu tiên có công lao sáng lập xã hội học là Auguste Comte (1798 – 1857). Ông có tham vọng giải phóng xã hội học ra khỏi triết học, đưa xã hội học xích lại gần khoa học tự nhiên, vì như nhận xét của Ăngghen, ở giai đoạn này: "khoa học tự nhiên và triết học còn hoà quyện với nhau như là một". Thuật ngữ đầu tiên Auguste Comte dùng là "Vật lý xã hội học".

Kế thừa Auguste Comte là nhà xã hội học Pháp - Emile Durkheim (1858- 1917). Ông nhấn mạnh đối tượng của xã hội học là *sự kiện xã hội*.